

Piaget pszichológiájának és didaktikai elveinek hatása hazánk oktatás-metodikájára

Kiss Tihamér

Jean Piaget 1896 augusztus 9-én született Svájcban, Neuchatelben és meghalt Genfben, 84 éves korában, 1980 szeptember 16-án. A genfi egyetem Pszichológiai és Neveléstudományi Fakultása és Rousseau Neveléstudományi Intézete több más egyetemmel születése századik évfordulója alkalmából 1996 szeptember 14–18-án „*The Growing Mind*” címmel egy multidiszciplináris nemzetközi kongresszust rendezett.

*Piaget*nek 1940/41-ben nemcsak tanítványa, hanem kutató asszisztense is voltam, így indítást éreztem arra, hogy a Magyar Pszichológiai Társaság Tudományos Nagygyűlésén ez év májusában magam is megemlékezzem róla, s az alábbiakban tudatosítsam magyarországi tisztelőiben hazánk pszichológusaira és pedagógusaira gyakorolt hatását, és kiemelten befolyását a XX. század reformpedagógiai mozgalmaiban.

Piaget-t már 1966-ban, a hetvenedik születésnapján is nagy tisztelettel ünnepelték Párizsban, ahol a Sorbonne-on az akadémiai év ünnepi megnyitóján *Fraisse*, a Sorbonne professzora és a Nemzetközi Pszichológiai Társaság elnöke úgy üdvözölte őt – aki akkor a párizsi egyetem tanára és több mint 30 tudományegyetem díszdoktora volt – mint a genetikai pszichológia világszerte elismert legkiemelkedőbb tudósát, egyben kiváló szociológust, episztemológust és biológust. Nyolcvanadik születésnapján a genfi egyetemen létrehozott *Piaget*-archívum már több mint 1700 publikációját, köztük több mint 70 nagyobb, könyv alakban kiadott művét őrizte.

Hogyan és mi által keltett *Piaget* olyan nagy hatást világszerte az oktatás-metodikára, hogy az kopernikuszi fordulatot jelentett?

E kérdésre már korábban is kerestek választ hazánkban. *Kiss Árpád* az 1947-ben megjelent „Tanítás és értelmi fejlődés” című, általa szerkesztett könyvben – amelynek minden tanulmánya *Piaget* művei nyomán és az ő elméletére támaszkodva készült, – a bevezetésben írta, hogy hatékony oktatás alapos gyermekismeret nélkül nem lehetséges, és a gyermekpszichológia ismeretéhez legkiválóbb segítő *Piaget*. 1985-ben a *Mérei* szerkesztette „*Piaget* emlékkötet”-ben többen ismertették *Piaget* munkásságát, és *Kalmár Magda* „*Piaget* életműve és a pedagógia” című tanulmányában bemutatta *Piaget*-nak a magyar közoktatásra gyakorolt hatását, és én több közleményben, de kiemelten az 1991-ben megjelent „*Piaget* a pszichológus” című könyvemben didaktikai elveit is közreadtam és írtam a magyar oktatás módszereire gyakorolt hatásáról is.

A pedagógia azóta vált tudománnyá, amióta a pedagógusok megismerték a gyermek életkori sajátosságait, értelmi fejlődésének fejlesztő tényezőit. Ez a XX. században következett be, de voltak már korábban, akik ezt intuitíve megéreztek. Így *Comenius*, aki felismerte, hogy a gyermekek, ha a valóságban nem észlelték, úgy képekből ismerhetik azt meg, és megírva *Didactica Magna* módszertani irányelveket tartalmazó művét és az *Orbis pictus* (A világ képekben) című könyvét, másfél évszázadon át juttatta sikerhez mind a tanítót, mind a tanítványt. Ilyen intuitív felismerés volt *Rousseau*-é, aki „Emil vagy a nevelésről” című könyve bevezetésében ezt írja: „Nem ismerjük a gyermekort. [...] A legbölcsebbek figyelme arra irányul, amit a felnőtteknek kell tudniok, és nem veszik tekintetbe, hogy mi az, amit a gyermekek megtanulni képesek. [...] Kezdjétek tehát tanítványaitoknak behatóbb tanulmányozásán, mert bizonyos, hogy korántsem ismeritek őket.”

A pedagógia szempontjából e nagy jelentőségű megállapítás, jóllehet még az ő korában szélteben ismertté lett Európában, így hazánkban is, de minthogy *Rousseau* még a saját gyermekei neveléséhez sem értett (lelenc-házba adta), pedagógus olvasói mit sem kezdhettek e buzdítással.

Tudjuk, hogy a pszichológia is azóta tudomány, hogy a múlt században a természet-tudományi kutatók új módszerei sikerén felbuzdulva egyesek elfordultak a spekulatív pszichológizálástól és racionálisabb módszerekhez fordultak. Erre a nagy természettudós és evolucionista *Darwin* nyújtott kezdeményező példát, amikor gyermeke születésétől kezdve rendszeres megfigyeléseket folytatott, amelyeket naplójában rögzített, és 1877-ben közzétette „Egy gyermek fejlődéstana” közleményét.

Századunk elején *Eduard Claparède* a genfi egyetemen jól ismerte e korábbi felismeréseket, s természetesen Genf egykori díszpolgáráról, *Rousseauról* nevezte el a Neveléstudományi Intézetet, amelyben ő, majd munkatársai, *Bovet*, s 1921-től *Piaget* már *Rousseau* fenti felismerése szellemében folytatták fejlődéslélektani kutatásaikat. Maga *Piaget* eme reflexiót fűzi *Rousseau* fent idézett kijelentéséhez: „Hogy a gyermek alkalmazkodjék az iskolához, azt minden időben megkövetelték. De, hogy a tanító is alkalmazkodjék a tanulók gondolkodásmódjához, értelmi fejlettségi szintjéhez, és hogy tegyék lehetővé természetes (megismerő, feladatmegoldó) tevékenységét, – csak *Rousseau* óta emlegetjük. *Rousseau* kopernikuszi fordulatot hozhatott volna a pedagógiába, ha kifejti, hogy miben áll a gyermek aktivitásának jellege.”

Ezt a kopernikuszi fordulatot századunk húszas éveitől *Piaget* hozta az által, hogy a történelemben elsőként tárta fel tudományos kutató módszerrel a gyermek születésétől a felnőtté válásáig az életkori sajátosságokat, az egyes pszichikus funkciói fokozatos fejlődési útját, annak fejlesztő tényezőit, jellegzetességeit, szocializációját – a legmagasabb intelligencia szintre jutás, az autonóm önszabályozásra képes erkölcsi személyiség kibontakozása fejlődéstörténetét. És – amiről sajnos kevesen tudnak, – az UNESCO nevelési osztályán az összes világrész államainak közoktatásáról szerzett tapasztalatainak indíttatására több könyvében bírálva azokat, a genfi *Rousseau* Neveléstudományi Intézet gyakorló óvodájában és iskoláiban kialakított „*école active*” sikereire is gondolva, javaslatokat tesz a korszerű és hatékony nevelő, oktató, képző pedagógiai módszerekre, és többek között 1956-ban az UNESCO Nemzetközi Nevelési Irodája által közreadatja a gyermekek matematikai gondolkodásának fejlesztésére vonatkozó didaktikai elveit.

Az evolúciós elmélet kidolgozóinak – *Lamark, Darwin, Spencer* – hatására Európában és Amerikában már századunk elején megindul egy oly értékű fejlődéslelektan (hazánkban *Nagy László* 1905-ben, majd németül 1911-ben megjelent „A gyermek érdeklődésének fejlődése” és egyéb művek közreadásával), amire már támaszkodhatott a pedagógia. Ilyen például *Stanley Hall*, a gyermekközpontú oktatás, a gyermektanulmányozás (pedológia) úttörője, *Bald* „A lelki fejlődés a gyermeknél és fajnál”, *William James*, Amerikában a Harvard egyetemen az első pszichológiai laboratórium beindítója, *John Dewey*, a chicagói és a Columbia egyetem tanára, aki már pedagógiai koncepciót alakít ki a fejlődéslelektanra alapozva (a Dewey-Winnetka iskola), és magyarra fordított „A gondolkodás nevelése” című munkájával már a magyar „új iskola” metodikai reformjára is hatott. Mégis, határozottan kimutatható nagy és tartós hatást a genfi egyetemen és a Rousseau Neveléstudományi Intézetben kutató pszichológusok és pedagógusok gyakoroltak hazánk metodikai reformjára. Mivel magyarázható ez?

A magyarok a történelem folyamán mindig fogékonyak voltak a Nyugat szellemi, kulturális áramlatai, új korszerű oktatásmetodikája befogadására. A reneszánsz, a humanista *Sturm* szervezete staraszburgi középfokú oktatási módot a protestáns kollégiumok hamar adaptálták. *Brunszwik Teréz* elsőként hozza Svájcban *Pestalozzi* metodikáját. *Herbart* oktatási módszere századunk elején széleskörűen elterjedt, a pedagógusképzésben helyet kap a gyermeklelektan. Ugyanakkor hazánkban sokan elégedetlenek a kész ismereteket, főleg verbálisan közlő, egyoldalúan az emlékezetet igénybevevő oktatás eredményeivel.

Az új, a korszerű pedagógia kialakításához tudományosan megalapozott gyermeklelektani ismeretre van szükségük a pedagógusoknak. Ennek tudata indítja hazánkban *Nagy László*t gyermek és ifjúságlelektani kutatásra, és indít mozgalmat ilyen jellegű tanulmányozásra.

Nagy László 1902-ben adja közre „Fejezetek a gyermekrajzok lelektanából” majd 1905-ben (németül 1911-ben) „A gyermek érdeklődésének fejlődése” című munkáit. Folyóirat indít „A család és gyermek” címmel, megalapítja a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot” és országos mozgalommá növeli. A kora oktatási módszerét bírálva egyet ért *Rousseau-val*: „Nem szeretem a beszéddel történő magyarázatokat [...] Tényeket! Tényeket! Nem ismétlhetem eléggé, hogy túlságos hatalmat tulajdonítunk a szavaknak [...]” és ezt írja: „[...] a nevelés nem egyéb, mint a gyermek fejlődésének mesterséges eszközökkel való előmozdítása [...] Vizsgálunk kell a gyermek fejlődését, s fejlődés korszakai szerint állapítsuk meg a nevelés egyes korszakainak teendőit. Vizsgálunk kell a természetes hatásokat, amelyek a gyermek fejlődését létrehozzák, s a nevelői hatásokat mint mesterséges hatásokat – a természetes hatások ujjmutatása szerint alkalmazzuk.”

Ezek egészen *rousseau-i* javaslatok, teljesen egyeznek a genfi Rousseau Neveléstudományi Intézet és az „*école active*” didaktikai elveivel, amit később *Piaget* fejtett ki és fogalmazott meg az UNESCO Nemzetközi Nevelési Osztálya 1956 évi ülésén, s tételbe foglaltan adott közre. *Nagy László* – mint tanítóképző-intézeti tanár – növendékek ezreit vezethette be az alapos gyermekismeretbe és e didaktikai elvekbe.

Így alakult ki hazánkban *Nagy László* megalapozó munkája, továbbá a genfi egyetem és Neveléstudományi Intézet kiváló tanárainak és genetikai pszichológiai kutatóinak művei nyomán *Audemar*, *Lefandel* óvónők és *Ferrière*, a Nevelés Nemzetközi Irodája genfi igazgatója által kidolgozott „*école active*” módszer iránti tartós érdeklődés és az adaptációs kísérletek megújuló sora.

Claparède genfi egyetemi tanár, a Rousseau Neveléstudományi Intézet alapítója *Psychologie de l'enfant* (a 11. kiadás 1926-ban jelent meg) és a *L'éducation fonctionnelle* című művét én a harmincas években a szegedi egyetem pszichológiai könyvtárában ismertem meg *Claparède* elméletén alapuló „*L'école vivante par les centres d'intérêt*” (1947) gyakorlati módszert ismertető könyvét pedig a negyvenes években. Hatását hazánkban nem nyomoztam, de elhunytakor a Nevelésügyi Szemle 1940 évi 9–10 számában megemlékeztem a sokunk által ismert pszichológusról. (A funkcionális neveléséről *Weszely Ödön* pécsi egyetemi tanár adott tájékoztatást.)

Piaget személyének és műveinek közvetlen ismerője egy, ugyancsak tanítóképző intézeti tanár, *Kenyeres Elemér* az, aki 1926-ban elsőként a „*Tanítók lapja*” és a „*Kisdednevelés*” című folyóiratokban ismertette *Piaget*-nak „*A gyermek beszéde és gondolkodása*” (1923) című nagy művét. Ő 1927-ben hivatalos küldöttként utazott Genfbe, hogy ott a Rousseau Neveléstudományi Intézetben és annak gyakorló óvodájában (*Maison des petits*) tanulmányozza a foglalkozások metodikáját. Hazajövet 1929-ben közreadott „*A gyermek gondolkodása, fejlődése – Jean Piaget vizsgálatai*” című könyvében számot ad *Piaget* gyermeklélektani vizsgálati eredményeiről és oktatás és nevelés-metodikai tapasztalatairól. („*A 3–6 éves gyermek testi és szellemi fejlettsége*” cikke a *Kisdednevelésben* 1933-ban.)

Ha tekintetbe vesszük, hogy a húszas években melyek voltak a magyarul hozzáférhető általános lélektan könyvek – *Kornis Gyula* „*Lelki élet*” (1917), *Böhm Károly*, *Ranschburg Pál* *Az emberi elme I–II.* (1923), *Bühler Sarolta* „*Az ifjúkor lelki élete*” (fordította *Várkonyi Hiblebrand*, 1925) – és mit tanítottak *Herbart* nyomán az ismeretszerzés lélektanáról, úgy érthetővé válik, hogy *Piaget*-nak a húszas évek elejétől napjainkig óriási volt a hatása. A könyvismertetésben, fordításban, a *Piaget*-t kiválóan ismerő pszichológiai és pedagógiai szaktanárok óvónő, tanító és tanárképzőkben tartott előadásaiból forrásaink századunk folyamán többet kaptak minőségileg és mennyiségileg gyermek és ifjú tanítványaik életkori sajátosságai, értelmi, érzelmi, erkölcsi fejlettségi szintje ismeretkörében. Magam részéről elmondhatom, hogy amikor 1940/41-ben, mint pedagógus állami ösztöndíjasként kimentem Genfbe, *Piaget* egyetemi előadásai és a Rousseau Neveléstudományi Intézetben *Piaget* kutatásaiba való bekapcsolódás nyomán, új revelációként ismertem fel a gyermeki lelkifunkciók műveleti sajátosságait, a fejlesztés tényezőit, azok törvényszerűségeit. Hadd emeljek ki csupán egy-két ilyen jellemzőt.

Várkonyi még a húszas évek elején írt egy kis tanulmányt arról, hogy miként vélekedik az akkori tudományos világ a gyermek fejlődése tényezőiről. Beszél a két fő irányról: a nativista felfogásról, amely (mint *Kant* is vélte) az öröklött tulajdonságokat állítja középpontba, és az empiristákról (mint *Bacon*), akik a környezeti hatást tartják döntőnek. Még a harmincas években a szegedi egyetemen *Gelei József* akadémikus biológus professzortól tanultam, hogy mit határoznak meg az öröklésben a 23 pár kromoszóma génjei. Berlinben *Gottschaldt* ikerkutatással foglalkozó professzor mellett tanultam meg,

hogy milyen mértékben és miben hatnak az öröklött és a környezeti tényezők. *Piaget*-tól pedig ezt hallottam: Az öröklött génbeprogramozás nemcsak a testalkatot, szervi fejlődést befolyásolja, hanem különösen az élet kezdeti szakaszában a világhoz, a környezethez való sikeres alkalmazkodást is. A fejlődést azonban az határozza meg, hogy az egyén szervezete és a környezet közti állandó interakcióban miként, milyen sikeresen alkalmazkodik. Az alkalmazkodás két formája az asszimiláció, amelyben könnyen megy az ismeretszerzés és a feladatmegoldás, és az akkomodáció, amely akkor funkcionál, amikor szervezeti és szellemi felkészültsége nem elég megfelelő mindkét funkció ellátásában, és kezdetben szenzo-motoros próbálkozásokkal, később értelmi műveletek kitalálásával, eredeti, önálló kidolgozásával képes alkalmazkodni. Valahányszor nehézség támad az alkalmazkodásban, egyensúlybomlás következik be. Ha akkomodációval sikerül legyőzni a nehézségeket, megérti a problémákat, sikerrel oldja meg a feladatát, és az egyensúly helyreáll, a sikeres megoldás révén magasabb szintre jutva.

Vagy gondoljunk az óvodáskorú gyermekek képzetekre támaszkodó viselkedésére. Sok óvónő és tanító még a század első felében is feltételezte, hogy amely tárgyat vagy megoldási módot a pedagógus bemutat és „verbálisan” megmagyaráz, azt a gyermek éppúgy látja és éppúgy fogja fel (a *herbarti* pszichológia szerint az előbbi perceptív emlékképzetekkel egybeveti, azonosítja és felfogja) mint ő, mint a felnőttek. Amikor *Piaget*-nál megtanultam a tárgy-, tér-, és a mozgás-észlelés és képzetek kialakulásának lelki folyamatát, és bekapcsolódtam a 3–10 éves gyermekek geometriai testekről és azok metszeteiről alkotott képzeteinek fejlődése vizsgálatába, az alábbi meglepő gyermeki nyilatkozatokat kaptam:

- Plasztilinből gyúrtam és kialakítottam egy gúlát vagy egy kúpot (a gyermek is csinált egy ugyanilyen mértani testet és a maga módján megnevezte), s mellé tettem egy kést és azt mondtam: ha a csúcsra helyezem, és függőlegesen a talapzatig átvágom, majd a vágott felületet szembe neked felmutatom, mit fogsz látni? Rajzold is le! Egy három éves gyermek két tenyerét összedörzsölve, azt mondta, hogy ilyen sima lesz. Rajzban egy fordított V-t rajzolt a csúcsánál még egy tövisszerű vonalkával. Ez itt mi? – kértem. Itt szúr. – mondja a gyerek.
- Az előzetes elképzelés alapján egy három és fél éves gyermeknek egy lefektetett henger vízszintes téglalapját kellett volna lerajzolnia. Ő azonban ceruzával vízszintes sűrű mozgást végzett, majd a két végen egy-egy félkört rajzolt. Ez képviselte nála a síkmetszet képzetét.

Eszerint a képzet: szimbolikusan jelzett, szinkretikusan konstruált képvisolet. Folytathatnám a gyermek egocentrikus korszakában mutatkozó centrációja egy szempontú nyilatkozataival, e miatti érzéki csalódásaival, az invariancia és a reverzibilis gondolkodás kialakulása leírásával, ami a már a konkrét művelet, gondolkodás időszakában elvezeti a decentrált, többszempontú felfogásig.

Piaget fejlődéslélektani művei, a genfi Ecole active, a gyakorlati cselekvő megismerő eljárásmodok interiorizálódása, önálló értelmi műveletek kidolgozásának elősegítése és a kreativitásra ösztönző módszer megismerése hazánkban újabb és újabb oktatási reformmozgalmat indított el. Ezek közül jól ismert *Domonkos Lászlóné* Budán létrehozott „Új Iskolája”, ami mind *Nagy László*, mind a genfi iskola, főleg *Ferrière* művére támaszkodott. *Domokosné Blaskovich Edit* tanárnővel közösen írt „Alkotó munka az új is-

kolában” (1934) c. könyv előszavát *Ferrière* írta. A harmincas években a pedagógiai szakfolyóiratokban több cikk, ismertető számol be e módszerről. Olykor az elavult és kritizált *herbarti* asszociációs pszichológián alapuló, kész ismeretek verbális közlésére támaszkodó módszert visszaszorító tényezőnek tekintik és „munkaiskolának” nevezik.

A harmincas évek második felében Budapesten, kiemelten a Pázmány Péter Bölcsészettudományi Karán jelentkezik *Piaget* művei iránti érdeklődés és annak a pszichológiai és pedagógiai szakirodalomra gyakorolt hatása Budapesten, kiemelten a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán jelentkezik. A kiemelkedő pszichológiai irányzatokat *Harkai Schiller Pál* egyetemi tanár 1940-ben közreadott műve, „A lélektan feladata” ismerteti, bírálva a viselkedés (behaviorizmus) felfogását, nagyra értékelve *Claparède* funkcionális és *Piaget* genetikus pszichológiai elméletét. A kötet kilencedik fejezetében például ezt írja a szerző: „[...] a behaviorista viselkedéslélektan, amely Amerikán kívül Európa pszichológusai gondolkodásában sajnálatosan tért hódított, *Claparède* és *Piaget* jelentős fordulatot hozó cselekvés (asszimiláció-akkomodáció, a törekvés erőmezeje, a szükségletek, érzelmek cselekvésmotiváló dinamikája stb.) elmélete által elvesztette hatáskörét.” (E tanszékről került Genfbe *Nagy Mária Piaget* módszere elsajátítására.)

Piaget gyermekpszichológiája és pedagógiai ajánlásainak, didaktikai elveinek legjelentősebb hatása mind elméleti kibontakozásában, mind gyakorlati alkalmazásában Szegeden mutatható ki az egyetemen és a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán egyaránt.

A szegedi Tudományegyetem Pszichológiai tanszékvezetője 1929-től *Várkonyi Dezső Hildebrand* (1888–1971) professzor, a Párizsi Egyetem, a Sorbonne egykori ösztöndíjas hallgatója, kora fejlődéslélektan szakirodalmának legjobb ismerője volt. Ő volt a *Piaget* hatást jól képviselő „cselekvő iskola” oktatás-metodikai elméletének megalapozója. A „cselekvő iskola” gyakorlati szakmetodikai kidolgozói az 1928-ban alakult Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola, Gyakorló iskolája, *Kratofil Dezső* igazgató vezetése mellett a főiskolai szakmetodikus tanárok és a gyakorló iskolában mint kísérleti műhelyben dolgozó pedagógusok voltak. *Kratofil Dezső* mint „A cselekvés iskolája” módszertani folyóirat szerkesztője az 1932–1942 években sikeres oktatási szaktárgyi módszereik és az elméletadó cikkeik egész sorát adta közre. (*Várkonyinak* 23 elméleti cikke jelent meg e folyóiratban.) E módszertani folyóirat igen jó szolgálatot tett hazánk oktatásmetodikai reformjának kibontakozásában. 1934-ben az Országos Polgári Iskola Tanáregyesület Pedagógiai Bizottságának ülésén *Matzkó Gyula* számol be az eredményekről, és kora oktatási módszereit elmarasztalva, lelkesen ismerteti az új módszert, „ami a tanuló aktivitását teszi meg a munka megindulásának alapjául az ismeretek anyaggyűjtésében, vizsgálatában, eredményeinek megállapításában, [...] „

Századunk első feléről szóló beszámolómat követően csupán *Piaget*-nak rám gyakorolt hatásáról és gyermekpszichológiájának és didaktikai elveinek közvetítésében betöltött szerepéről szólok röviden.

Pszichológiai hivatásomra a felkészülést 1924-ben a debreceni egyetemen kezdtem. A bölcsészkar a kantianus és *Böhm* tisztelő filozófia professzora *Tomka Béla* nem sokat nyújtott számomra. *Mitrovics Gyula*, a pedagógiai tanszék tanára legalább bevezetett a gyermeklélektanba és a labor vizsgálatokba. Sokat tanultam *Verzár Frigyes* professzortól, aki neurológiát, bio- és pszichopathológiát tanított. 1926/27-ben a straszburgi

egyetemen, majd Párizsban, a Sorbonne-on az École des Hautes Études nagy hírű professzorainak (mint *Branschwieg*, *Le Roy*, *Decroly* és *H. Wallon*) előadásain és laboratóriumi gyakorlatain sokat fejlődtem. Professzori ajánlásra a könyvtárban ismerkedtem meg *Piaget*-nak a húszas években megjelent, szenzációt keltő műveivel. 1929–40 években szegedi pedagógusként, az egyetemen az Apponyi Kollégiumban és *Várkonyi Hildebrand* professzor előadásain, könyvtárában és laborjában készülve a tanítóképző intézeti pszichológiai-pedagógiai szakos tanári vizsgámra, mintegy féltucatnyi *Piaget* könyvet találtam a Pszichológiai Tanszék könyvtárában (*Le langage et la pensée chez l'enfant*, 1923; *La représentation du monde*, 1926; *Le jugement et le raisonnement chez l'enfant*, 1924; *La causalité physique*, 1927; *La construction du réel chez l'enfant*, 1937), amelyeket nagy buzgósággal tanulmányoztam és igyekeztem pedagógiai gyakorlatomban hasznosítani. Gyakran beszélgettünk *Várkonyi* professzorral e művekben található zseniális felismerésekről. Miután már két doktorátust is szereztem és egyetemi magántanári kinevezés megszerzésére törekedtem – éppen *Várkonyi* biztatására, – 1940-ben ösztöndíjat kértem a minisztériumtól, amit 1940/41-ben a második világháború kezdetén egyetlenként azért kaphattam meg, mert *Teleki Pál* miniszterelnök a határon a német fasiszták által megmotozott futárookra nem bízható üzenettel engem bízott meg.

Piaget – mint az 1940-ben elhunyt *Claparède* utódja – a genfi egyetemen és a Rousseau Neveléstudományi Intézet igazgatói székében miután megtudta, hogy Párizsban szinte ugyanazoknál a professzoroknál tanultam a pszichológiát, mint ő 1919–1921 között, továbbá Berlinben *Gottschaldt* professzor mellett részt vettem az ikerkutatásban (annak megállapításában, hogy az öröklött adottságok és a környezet mily mértékben hat a személyiség fejlődésére), már októberben bevont a gyermeki térképzetek kialakulásának vizsgálatába. Az ő ajánlására választottak meg az egyetemi tanárok és a pszichológus hallgatók Amicale Egyesület elnökévé. Így gyakran lehettünk együtt és beszélgethettünk el *Piaget*-vel gyermekeivel kapcsolatos tapasztalatairól.

1941-ben Erdélybe hazatérve a Református Egyházkerület püspöke kinevezett a nagyenyedi tanítóképző bezárását követően Sepsiszentgyörgyön megnyílt Tanítóképző Intézet és Kollégium pedagógia-pszichológia szakos tanárává. Igazgatóhelyettesként megbízott a képzés irányításával és a kollégiumi internátusi nevelés felügyeletével. Az itteni a négy évi időszakban – a hagyományok tiszteletben tartása mellett – az autonóm személyiségek fejlesztésének szándékával kidolgozhattam a diákönkormányzást és az „*école active*” szellemében a növendékeket aktivizáló nevelési és oktatási metodikát. Ekkor *Várkonyi* professzor már kolozsvári egyetemen tanított és a Majális úti Pszichológiai Intézetet vezette kitűnően felszerelt laborral. Gyakorta látogattam és 1944-ben a Bölcsészkaron gyermeklélektanból a magántanári tudományos képesítést szereztem. Egyetemi magántanári értekezésem alapjául az 1940/41-ben *Piaget* asszisztenseként végzett vizsgálataim szolgáltak, amely alapján született „A gyermekek tárgy- és térszemlélete fejlődésének vizsgálata egyszerű geometriai testeken” című könyvem (1943-ban jelent meg Debrecenben a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Neveléslélektani Intézete 51. számú közleményeként).

1945-ben a „Bécsi döntés” érvényét veszítette és Észak-Erdélyt újra birtokba vették a románok, Sepsiszentgyörgyön megszűnt a tanítóképzés, lakásomat egy megszálló román katonai csoport teljesen kifosztotta. Így, miután a végzős tanítóképzős tanítványaimat

levizsgáztatva diplomához juttattam, s a kolozsvári egyetemről *Várkonyi* professzor Budapestre telepedett át, és engem javasolt utódjának *Csörgör* egyetemi rektornak, 1945 júliusában Kolozsvárra mentem és megkezdtem a románok által lefoglalt Majális úti Pszichológiai Intézetben egy újat szervezni, és a tanszék képző munkáját beindítani. A román főhatóság azonban csak akkor erősítette volna meg egyetemi tanárrá történő kinevezésemet, ha lemondok a magyar állampolgárságról és felveszem a románt. Ezt nem vállalván Debrecenre utaztam és ott elfoglaltam pedagógia és pszichológia tanári állásomat a Református Kollégium Tanítóképzőjében, később igazgatóként alkalmaztam az előbbi munkahelyemen már kidolgozott és kikísérletezett hatékony nevelési és oktatási módszert.

Debrecenben lehetőség nyílt számomra, hogy *Piaget* szellemében bekapcsolódjak az új országos oktatás-metodikai törekvésekbe. 1948-ban *Ortutay Gyula* miniszter kinevezett a Budapesten már működő Pedagógiai Főiskola mintájára szervezendő Pedagógiai Főiskola igazgatói tisztére. *Kiss Árpád*, aki előzetesen a Debreceni Egyetem pedagógia szakos magántanára, *Piaget* műveinek és az *École active* kiváló ismerője, az Országos Köznevelési Tanács igazgatója volt, és a *Mérei Ferenc* egyetemi magántanár, a budapesti Pedagógiai Főiskola tanszékvezető pszichológus tanára, bevont azokba a tanácskozásokba, amelyek az új főiskolák szellemét és metodikáját voltak hivatottak kimunkálni. *Kiss Árpád* körül egy *Piaget*-et jól ismerő tudományos kutató, pszichológus, pedagógus csoport szerveződött. *Kiss Árpád* az 1947-ben kiadott „Tanítás és értelem fejlődés” című könyv előszavában kifejtette a haladó oktatásmetodikai irányzat didaktikai elveit, és a szerzők – *Várkonyi Hildebrand*, *Mérei Ferenc*, *Nagy Mária*, *Dénes Magda*, *Baranyai Erzsébet*, *Kiss Tohamér*, *Gleiman Anna*, *Molnár Imre*, *Hermann Alice*, mind *Piaget* és az új nevelés szellemében írták közleményeiket.

En ez időszakban mint 1947 óta a Debreceni Tudományegyetem fejlődéslélektan magántanára és a pszichológia megbízott szaktanára, állandó kari tag voltam. Ugyanakkor mint a tankerület óvónő- és tanítóképző intézeteinek szakfelügyelője, 1950-ig a Debreceni Gyermeklélektani Állomás vezetője – a pártállam pedológia elleni harcának megindításáig – nagy lehetőséget kaptam, hogy *Piaget* szellemében és hatása alatt megindult oktatási reform és módszer terjesztésére.

Az 1950–58 közötti idő számomra a létbizonytalanság és az élvonalból történt kiszorítás időszaka volt. A Pedagógiai Főiskola Egerbe költöztetésekor nem vitt magával, mert „nem voltam párttag”. A pedagógia elleni harc időszakában az egyetemen még a tanárszakosoknak sem volt kötelező a pszichológia hallgatása. Egy évig egy általános, majd öt évig az új tanítóképzőben, 1956–59-ig a TIT-ben megyei főtitkárként a pszichológia több ága ismeretterjesztésével foglalkoztam.

Amikor 1959-ben a tanítóképzés felsőfokúvá vált, a Debrecenben létrehozott főiskolán – *Bizó Gyula* minisztérium főosztályvezető bizalmából – kinevezést kaptam a pedagógiai-pszichológiai tanszakcsoport vezetésére, a tantestület bevonásával és a gyakorlóiskolai pedagógusok közreműködésével újra sikerült a növendékeket aktivizáló módszerrel olyan eredményeket elérni, hogy a Minisztérium a Pszichológiai Bizottság elnökeként nemcsak a képzési és tantárgyi program kidolgozásába, a tankönyv írásba vont be, hanem megbízott a felsőfokú tanítóképzők látogatásával és bevált módszereink terjesztésével (*Kiss Árpád* főszerkesztő felkérésére ekkor adtam közre két cikkemet: „A ta-

nulók cselekvésre alapozott ismeretszerzése, és az erre felkészítés fontossága tanító-képzőinkben” *Magyar Pedagógia*, 1961. 1. szám; „A tanulók alkotó tendenciái, és az alkotásra motiválás” *Pedagógiai Szemle*, 1961. 11. szám).

Még a hatvanas években, amikor a Debreceni Tanítóképzőben megindult a felsőfokú a népművelő és könyvtáros képzés, ott és az egyetem közművelődési és felnőttoktatási tanszékén egy új tantárgy kidolgozására és tanítására is vállalkoztam. Az erről 1966-ban megjelent „A közművelődés pszichológiai alapjai” című tankönyven *Piaget* hatása alatt készült, az „Életkorok pszichológiája”-jára támaszkodott. E képzés terén szerzett tájékozottságom alapján kaphattam 1965-ben tanácsadói meghívást Párizsba a „Fédération Française des Maisons des Jeunes et de la Culture” elnökétől *L. Tricheaud*-tól.

A Tanítóképző Főiskoláról mentem nyugdíjba 1968-ban, és 1969-től újra visszatértem az egyetemre, ahol a Pszichológiai Intézetben mint tudományos munkatárs *Kelemen László* feladatlapos metodikai kísérlete eredményeinek feldolgozásában vettem részt, a hatos kutatási főirány pedagógusképzés reformjának kutató munkájában, a pszichológia oktatás hatékonyságának fokozásával, az országos kutatás ilyen tárgyú témáit összesítő beszámolójával foglalkoztam. A pszichológia szakos hallgatóknak tanítottam az életkorok pszichológiáját, vezettem gyakorlati munkájukat.

1981-ben végleg nyugdíjba vonultam és 1989-ig *Piaget* műveit olvastam, s többet le is fordítottam (A lélektani megismerés hatása a nevelés és az oktatás tartalmára. – Tanulmányok a neveléstudományok köréből. 1961. 135–171.). 1990-től ismét nagy lehetőséget kaptam az oktatási és nevelési reform mozgalmakba történő bekapcsolódásra. Egy, Japánban több évtizeden át missziós lelkészi és *Piaget* metodikával dolgozó pedagógus *Rokonai József* atya, aki ott a *Kanazawa* nevet vette fel, a nyolcvanas évek végén nyugdíjasként hazatérve és megtakarított pénzéből hat társával – a Minisztérium engedélyével – a *Piaget* Alapítvány támogatásával egy *Piaget* kísérleti óvodát nyitott a XII. kerületben a *Galgóczy*-közben. 1991 június 8-án bekövetkezett halálát követően a Kuratórium engem bízott meg mind a *Piaget* kísérleti óvoda, később a IX. kerületi Napfény utcai Óvodában működő *Piaget* Kísérleti csoport metodikai irányításával. Ezzel párhuzamosan a *Piaget* Tanulmányi Kör által szervezett tanfolyamokon éveken át a pedagógusok felkészítése *Piaget* gyermeklélektana és didaktikai elvei alapján a növendékeket aktivizáló módszerrel. A Minisztérium, az Óvodapedagógusok Egyesülete, a Hajdú-Bihar megyei Pedagógus Intézet és fővárosi Önkormányzatok támogatásával Debrecenben tanítók, Sopronban, Miskolcon, Debrecenben óvodapedagógusok továbbképzése folyt. A *Piaget* Alapítvány és a MKM Közoktatásfejlesztési Alap támogatásával több segédkönyvünk is megjelent, (A gyermekek értelmi fejlesztése az első hat évben, 1992); Útmutató az óvodásgyermek személyiségtulajdonságainak, alkalmazkodásának és értelmi fejlettségi szintjének felméréséhez, 1993); *Piaget* a gyermekek kauzális gondolkodása kialakulásáról; Az oksági gondolkodás fejlesztése az óvodában, 1994; A gyermekek matematikai gondolkodásának kialakulása 2–7 életévekben; Fejlesztésének hatékony módszerei). Ezenkívül 1990-ben megjelent „*Piaget* hat tanulmánya” a *Piaget* Alapítvány, 1993-ban pedig „*Piaget* a pszichológus” az *Alex*-typo kiadásában.

Szemle

Minthogy 1995 decemberében betöltöttem a 90-dik esztendőmet e munka folytatása már fiatalabb *Piaget* – követőkre vár.

Piaget 1940-ben és 1963-ban látogatott Magyarországra. Utóbb mint UNESCO vezető funkcionárius a Minisztérium meghívására. Mint szemtanú magam is tapasztalhattam előadása és kedves személyisége nagy hatását.